

एकात्मिक बाल विकास सेवा योजने अंतर्गत
राज्यातील अंगणवाडी सेविका व अंगणवाडी
मदतनीस यांच्या बदलीबाबत.

महाराष्ट्र शासन
महिला व बाल विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: रिटया-२०२२/प्र.क्र.११३/का.६
नवीन प्रशासन भवन, ३ रा मजला,
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक : -९ ऑक्टोबर, २०२४

संदर्भ :- १) मा. उच्च न्यायालय, मुंबई यांचे रिट याचिका क्र. ४६२५/२०२२ मधील दिनांक २१.०३.२०२४
रोजीचे आदेश.

२) आयुक्त, एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना, महाराष्ट्र राज्य, नवी मुंबई यांचे पत्र क्र.
एबाविसेयो / अंगणवाडी/का-७/अं. क. ब. धो. म. /२०२४-२५/४११३, दिनांक १५.०७.२०२४.

३) महिला व बाल विकास मंत्रालय, भारत सरकार यांचे पत्र क्र. CD-I-२४/१६/२०२१-CD-I
(C. No. ९५४७१), दिनांक १७.०९.२०२४.

प्रस्तावना:-

कोल्हापूर जिल्हा अंगणवाडी कर्मचारी संघ यांनी राज्यातील अंगणवाडी सेविका व अंगणवाडी मदतनीस यांच्या बदलीबाबतचे धोरण तयार करण्याच्या अनुषंगाने मा. उच्च न्यायालय, मुंबई येथे रिट याचिका क्रमांक ४६२५/२०२२ दाखल केली आहे. सदर याचिकेमध्ये मा. उच्च न्यायालयाने अंगणवाडी कर्मचा-यांच्या बदलीसंदर्भात आयुक्त, एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना आणि महिला व बाल विकास मंत्रालय, भारत सरकार यांचेशी समन्वय साधून ३ महिन्यात धोरण तयार करण्याबाबत आदेशित केलेले आहे. तसेच सदर धोरण तयार करताना याचिकाकर्ते व अन्य संघटना यांचेकडून देखील सूचना प्राप्त करून घेण्याबाबत आदेशामध्ये नमूद करण्यात आले आहे.

२. त्यानुषंगाने अंगणवाडी कर्मचारी संघटनांकडून याबाबत मत प्राप्त करून घेण्यात आले त्यामध्ये त्यांनी अंगणवाडी कर्मचा-यांच्या बदलीबाबत तरतूद करण्यात यावी अशा स्वरूपाची मागणी केली. सदर मागणीच्या अनुषंगाने आयुक्त, एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना यांनी संदर्भाधीन क्र. २ येथील पत्रान्वये अभिप्राय सादर केले असून त्यामध्ये त्यांनी केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार अंगणवाडी सेविका व अंगणवाडी मदतनीस यांची नियुक्ती त्यांच्या स्थानिक समुदायातून करणे अनिवार्य आहे. अंगणवाडी कर्मचा-यांचा समुदायाशी परिचय असतो, त्याचा एकात्मिक बाल विकास सेवा योजनेच्या सेवा देताना उपयोग होतो. तसेच त्यांना समुदायाची स्वीकृती असल्याने त्यांचेकडून योजनेविषयी देण्यात येणा-या माहितीला समुदायाचा प्रतिसाद मिळतो. एकात्मिक बाल विकास सेवा योजनेची प्रभावी अंमलबजावणी करण्याकरिता ही बाब अत्यंत महत्वाची आहे. केंद्र शासनाच्या धोरणानुसार देखील अंगणवाडी सेविका व अंगणवाडी मदतनीस या स्थानिक असणेच योग्य आहे असे अभिप्राय दिलेले आहेत.

३. प्रस्तुत प्रकरणी केंद्र शासनाचे अभिप्राय घेण्यात आले असून केंद्र शासनाने संदर्भाधीन क्र. ३ येथील पत्रान्वये पुढीलप्रमाणे अभिप्राय दिलेले आहेत.:-

- 1) The Guidelines for "Mission Saksham Anganwadi and Poshan 2.0" envisage that the Anganwadi Workers (AWWs) and Anganwadi Helpers (AWHs) are "honorary workers" from the local community who come forward to render their services on part-time basis in the area of child care and development. AWWs and AWHs are the grass root functionaries who implement the Scheme. The specific instructions have been issued to all States / UTs that AWWs / AWHs should be from local village and acceptable in local community.
- 2) Since the implementation of the Scheme is the undiluted responsibility of the State Government /UT Administration, no specific guidelines have been laid out by the Government of India with respect to the recruitment, transfer, posting as well as retirement of Anganwadi Workers and Anganwadi Helpers. Only a broad framework has been designed to allow the States/UTs to have the required flexibility to implement the Scheme to achieve maximum efficacy as per their local requirements. The States have been designated as the primary authorities to decide the service conditions of Anganwadi Workers and Helpers. But it may be ensured that being honorary workers from neighbourhood areas, the AWWs and AWHs must be posted only within their local / nearby areas. They are neither state government employees nor they constitute any state level or district level cadre to allow any kind of free transferability.

उपरोक्त सर्व वस्तुस्थिती विचारात घेऊन एकात्मिक बाल विकास सेवा योजने अंतर्गत राज्यातील अंगणवाडी कर्मचा-यांच्या बदली संदर्भात धोरण निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

एकात्मिक बाल विकास सेवा योजनेमध्ये अंगणवाडी सेविका व अंगणवाडी मदतनीस यांची नियुक्ती ही स्थानिक समुदायातून करणे आवश्यक आहे. अंगणवाडी सेविका व मदतनीस ह्या स्थानिक क्षेत्रातील रहिवाशी असल्यामुळे त्यांना समुदायाची स्वीकृती असते. त्यामुळे त्यांचा समुदायाशी परिचय असल्याने त्यांचेकडून योजनेविषयी देण्यात येणा-या माहितीला / मार्गदर्शनाला समुदायाचा प्रतिसाद मिळतो. त्यामुळे योजनेची अंमलबजावणी प्रभावीरित्या करता येते. सबब, एकात्मिक बाल विकास सेवा योजनेमधील राज्यातील अंगणवाडी सेविका व अंगणवाडी मदतनीस यांना बदली अनुज्ञेय राहणार नाही.

२. आयुक्त, एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना, नवी मुंबई यांनी उपरोक्त कार्यपद्धतीच्या अनुषंगाने सविस्तर सूचना सर्व क्षेत्रीय यंत्रणांना त्यांचे स्तरावरून निर्गमित कराव्यात.

३. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२४१००९१३३९२४५४३० आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(वि. रा. ठाकूर)
सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- १) मा. मुख्यमंत्री महोदयांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
- २) मा. उपमुख्यमंत्री (गृह) महोदयांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
- ३) मा. उपमुख्यमंत्री (वित्त) महोदयांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
- ४) मा.मंत्री, महिला व बाल विकास यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
- ५) मा. मुख्य सचिव यांचे वरिष्ठ स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई,
- ६) आयुक्त, एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना, रायगड भवन, नवी मुंबई,
- ७) महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई,
- ८) महालेखापाल, महाराष्ट्र-१/२ (लेखा व अनुज्ञेयता) / (लेखा परिक्षा), मुंबई / नागपूर,
- ९) सर्व जिल्हाधिकारी,
- १०) सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद,
- ११) सर्व विभागीय उपायुक्त (महिला व बाल विकास),
- १२) सर्व जिल्हा कार्यक्रम अधिकारी (म व बा. वि.), जिल्हा परिषद,
- १३) सर्व बाल विकास प्रकल्प अधिकारी (ग्रामीण / आदिवासी / नागरी),
- १४) निवड नस्ती -का-६.